

JAARBOEK

VAN HET

KONINKLIJK NEDERLANDSCH GENOOTSCHAP

VOOR

MUNT- EN PENNINGKUNDE

ONDER DE ZINSPREUK

„Concordia res parvae crescunt”

TE

AMSTERDAM

XXVI. 1939.

AMSTERDAM

P. A. HEMERIJCK

(A. T. KLEEREKOOPEK)

1939.

**Prijsvraag voor Penningkunde,
uitgeschreven door Teyler's Tweede Genootschap
te Haarlem voor het jaar 1939.¹⁾**

In verband met de heerschende tijdsomstandigheden hebben Heeren Directeuren van TEYLER'S Stichting en de Leden van TEYLER'S Tweede Genootschap goedgevonden, den termijn voor de inzending van een antwoord op deze prijsvraag *voorloopig* met een jaar te verlengen tot den 1sten Januari 1942.

Vrijwel alle Nederlandsche en buitenlandsche musea zijn thans of gesloten of wel hebben hunne kunst- en oudheidkundige voorwerpen opgeborgen, zoodat zij niet kunnen worden bezichtigd, terwijl ook vele verzamelaars en particulieren, van wie bekend is, dat zij familiepenningen bezitten, deze naar veiliger plaatsen hebben overgebracht.

Door deze omstandigheden zou een eventueele mededinger naar de beantwoording van de prijsvraag deze belangrijke bronnen niet kunnen raadplegen en een beantwoording uit den aard der zaak onvolledig moeten zijn. Om deze redenen is dan ook tot een verlenging van de prijsvraag, voorloopig met één jaar, besloten.

Fonds tot aankopen van het Kon. Penningkabinet.²⁾

In 1939 is voor dit fonds kunnen worden aangekocht de op blz. 73 (plaat II. 1) van dit *Jaarboek* beschreven en afgebeelde Leeuwendaalder voor den handel op Oost-Pruisen waarschijnlijk hier te lande geslagen.

Dit belangrijke stuk, tot heden geheel onbekend, is op voorstel van den Directeur voor de verzameling van het Kon. Kabinet verworven.

¹⁾ Zie *Jaarboek* 1938, blz. 103.

²⁾ Zie *Jaarboek* 1936, blz. 129, 1937, blz. 102 en 1938, blz. 108.

Jhr. Mr. A. F. O. VAN SASSE VAN YSSELT.

Den 6 Augustus 1939 overleed in Zwitserland, waar hij met vacantie vertoefde, ten gevolge van een ziekte, door een inwendige verwonding veroorzaakt, ons eerelid Jhr. Mr. ALEXANDER FREDERIK OSCAR VAN SASSE VAN YSSELT. Geboren te Waalwijk 20 April 1852 als zoon van Jhr. Mr. LEOPOLD BOUDEWIJN CONSTANTINUS LODEWIJK en THEODORA MARIA BLANCA, barones van HUGENPOTH TOT AERDT, promoveerde hij, na te 's-Hertogenbosch het gymnasium afgehoopen te hebben, op 11 Maart 1876 te Leiden tot doctor in de rechtswetenschap. Hij vestigde zich vervolgens te 's-Hertogenbosch als advocaat en procureur en was successievelijk kantonrechter-plaatsvervanger te 's-Hertogenbosch, rechter in de rechtbanken te Roermond en 's-Hertogenbosch, raadsheer, vice-president en ten slotte president van het Gerechtshof in laatstgenoemde stad.

Tevens was hij achtereenvolgens lid van den Gemeenteraad van 's-Hertogenbosch, lid der Provinciale Staten van Noord-Brabant, lid van de Tweede en Eerste Kamer der Staten-Generaal, lid en later Voorzitter van den Hoogen Raad van Adel, terwijl ook de Ridderschap van Noord-Brabant, waarvan hij later secretaris en ondervoorzitter werd, hem onder zijn leden telde.

Terecht merkt de redactie van het Tijdschrift *Taxandria* op, dat men over hem een boek zou kunnen schrijven van vier hoofdstukken: als mensch onder de menschen, als jurist onder de juristen, als parlementarier onder de

volksvertegenwoordigers, als historicus onder de geschiedvorschers.

M.i. ligt het op den weg van ons *Jaarboek* hem in de laatste qualiteit te herdenken.

Door de groote liefde tot zijn gewest heeft hij met bewonderenswaardige werklust en speurzin op rustelooze wijze de geschiedenis daarvan nagegaan en de resultaten van zijn onderzoekingen in de eerste plaats vastgelegd in zijn standaardwerk: *De voornaamste huizen en gebouwen te 's-Hertogenbosch alsmede hunne eigenaars of bewoners in vroeger eeuwen* en verder in zijn talrijke bijdragen gedurende 46 jaar in *Taxandria* en elders gepubliceerd¹⁾.

Nadat een paar oudheidminnende bewoners van 's-Hertogenbosch hem gewezen hadden op de mogelijkheid om de huisvesting van de verzamelingen van het Provinciaal Genootschap voor Kunsten en Wetenschappen te verplaatsen van de voor dat doel ongeschikte bovenverdieping van de Boterhal naar het oude Tuighuis en Kazerne in de toenmalige St. Jacobstraat, dank zij het legaat van den Maecenas Mr. C. P. D. PAPE († 1922), en hij voor dat plan gewonnen was, heeft SASSE met jeugdigen ijver zijn hart aan dat plan verpand en is het aan de geestdriftige leiding van hem te danken, dat Noordbrabantsch Centraal Museum verjongd en vergroot werd en de verzamelingen op groote schaal uitgebreid werden.

Hij toonde niet het minst, naast alles wat op Brabantse geschiedenis betrekking had, zijn groote belangstelling voor Brabantsche munten en penningen en ik meen geen geheim te verklappen wanneer ik mededeel, dat het Genootschap door SASSE gedurende de laatste 30 jaren in staat werd gesteld om met verscheidene

¹⁾ Het Tijdschrift *Taxandria* 1939 geeft op blz. 227—240 een volledige opgave van SASSE's geschriften.

belangrijke Brabantsche stukken lacunes in de verzamelingen aan te vullen. Het is dan ook niet te verwonderen, dat ons Genootschap, waarvan hij sedert 1897 buitengewoon en sedert 1905 gewoon lid was, op haar vergadering, op 23 October 1926 in de vergaderzaal van het Provinciaal Genootschap te 's-Hertogenbosch gehouden, hem als dank voor hetgeen hij voor dat Genootschap in het geheel en voor de munt- en penningverzamelingen aldaar in het bijzonder gedaan had, het eerlidmaatschap aanbood, juist in het gebouw, dat hem zoo lief was en waar hij haast dagelijks te vinden was.

Van regeeringswege werden zijn buitengewone verdiensten op verschillend gebied erkend door het toekennen van het Commandeurkruis van den Nederlandschen Leeuw en het Groot-Officierskruis van de Orde van Oranje-Nassau, terwijl hij tevens Eere- en Devotieridder der Souvereine Orde van Malta was.

Op zijn 70sten verjaardag bood de stad 's-Hertogenbosch hem haar gouden eerepenning aan.

Z.

S.

BOEKBESPREKING.

Muntverslag over het jaar 1938.

Het jaar 1938 is, wat betreft het aantal geslagen stukken, een record geweest, dat zelfs het reeds drukke jaar 1921, waarin bijna 231 miljoen munten geslagen zijn, met ongeveer 10 % overtroffen heeft.

De voornaamste oorzaak van deze buitengewoon groote aanmunting is gelegen in het slaan van 150 miljoen stuks nieuwe bronzen centen voor de regeering van Ned.-Indië. Andere oorzaken waren de behoefte aan aanzienlijke hoeveelheden pasmunt, voor de binnenlandsche circulatie bestemd en het aanmunten van groote getalen rijksdaalders en guldens.

Geslagen zijn voor Nederland: f 5.000.000,— aan rijksdaalders, f 5.000.000,— aan guldens, f 2.140.000,— aan 10-centstukken, f 210.000,— aan 5-centstukken, f 166.000,— aan 1-centstukken, f 42.000,— aan ½-centstukken.

Voor Nederl.-Indië werden geslagen: f 3.000.000,— aan ¼-guldens, f 3.000.000,— aan ⅓-guldens, f 1.500.000,— aan 1-centstukken, f 18.000,— aan ½-centstukken. Totaal 253.200.000 stuks met een nominale waarde van f 20.076.000,—.

Talrijker dan andere jaren is het aantal nieuwe gedenkpenningen dat vervaardigd is. Op 3 platen worden zij in het Muntverslag afgebeeld, het zijn:

Een door J. C. WIENECKE ontworpen ovale draagpenning ter gelegenheid van het 100-jarig bestaan van het Genoot-

schap „Natura Artis Magistra” te Amsterdam, een plaquette, geboetseerd door den heer P. PUYPE, voor het Twentsch Dagblad „Tubantia”, een eerepenning, ontworpen door Mej. I. A. Z. VAN BEECK CALKOEN van het Stads- en Academisch Ziekenhuis te Utrecht. Verder, naar een ontwerp van J. C. WIENECKE, dat van drie mededingers was verkozen, een penning ter herdenking van de invoering der Burgerlijke Wetgeving, welke penning op de voorzijde het nieuwe gebouw van den Hoogen Raad op het Plein te 's-Gravenhage afbeeldt.

Naar een ontwerp van den beeldhouwer D. WOLBERS werd op last van den Minister van Binnenlandsche Zaken een medaille voor de luchtbescherming vervaardigd, terwijl ten slotte voor de gemeente Amsterdam een gemeentemuseum medaille geslagen is, die door den beeldhouwer C. J. HASSOLDT ontworpen is.

Bij de „Nederlandsche Centrale inzake Falsificaten” te Amsterdam zijn 1638 namaaksels van Nederlandsche muntspeciën ingekomen. Voornamelijk waren het rijksdaalders (284), guldens (814) en 25 centstukken (489), die nagemaakt werden. De meeste dezer onechte munten zijn te Rotterdam, 's-Gravenhage en Amsterdam in beslag genomen.

v. K.

Verslag Koninklijk Penningkabinet 1938.

Het meer dan bescheiden regeeringssubsidie voor het doen van aankopen in 1938 toegekend, maakte, dat van belangrijke aanwinsten geen sprake kon zijn.

De zeldzaamste munten werden dan ook meerendeels door schenking verkregen. Vermelding hiervan verdient

in de eerste plaats de $\frac{1}{4}$ Groot van JAN I (1321—1369) of van JAN II VAN EGMOND (1409—1421) met op de voorzijde een groot gevoet kruis, dat het omschrift in vieren deelt IOH' S D - N S D E - E C M V - N O T Keerzijde een naar links gekeerde klimmende leeuw, met het omschrift: +MONEETA:WIRI, GIE:R - - ¹⁾.

Verder een Groot van Zweder van Kuilenburg, te Rhenen geslagen, en een Toursche Groot van DIETRICH III, Heer van Heinsberg, ingestempeld met de roos van Lippe.

Van de verdere munten vermelden wij nog de beide zilveren munten van Heinsberg, de Stuiver van Sneek van 1478, een Stuiver op dubbele zwaarte der stad Groningen in 1560 geslagen, een zilveren Java Ropy van 1796, eenige Grieksche en Romeinsche munten en een tweetal Byzantijnsche Solidi van de keizers ANASTASIUS I en MICHAEL VII DUCAS, en ten slotte de gouden Triens, geslagen en gevonden in Friesland.

De aanwinsten aan penningen bepaalden zich in hoofdzak tot een groot aantal bronzen medailles, in de laatste jaren hier te lande vervaardigd, en een verzameling Oostenrijksche gedenkpenningen tusschen 1864 en 1935 te Weenen geslagen.

Met ingenomenheid wordt nog melding gemaakt van het geschenk van ons mede-lid Jhr. Mr. C. BEELAERTS VAN BLOKLAND te Zeist, bestaande in zijn uitgebreide verzameling van 203 spoorwegpenningen, welke onder zekere bepalingen alsnog in bruikleen blijft aan het Ned. Spoorwegmuseum te Utrecht, waar de verzameling sinds langen tijd reeds is tentoongesteld.

In het voorbericht van het *Verlag* maakt de Directeur

¹⁾ Dit stuk, dat tot heden slechts eens was voorgekomen, is in de *Revue belge de Numismatique* 1877, p. 534, pl. XIV. 5 beschreven en afgebeeld.

melding van de opening van het Kabinet in het nieuwe gebouw van het Gemeentemuseum op 22 Juni 1938.

v. K.

Mr. ERNST POLAK. *Rotterdamsche hondenpenningen uit vroeger tijd.*

Het *Rotterdamsche Jaarboekje* van 1939¹⁾ bevat in zijn mengselwerk zeer merkwaardige bijdragen. Ons oog viel onmiddellijk op het artikel van Mr. ERNST POLAK, getiteld „*Rotterdamsche hondenpenningen uit vroeger tijd*”, dat vergezeld gaat van twee platen, waarop 18 hondenpenningen zijn afgebeeld en waarvan die van 1866 de jongste is. Terecht zegt Mr. POLAK, dat tot nu toe de belangstelling voor onze hondenpenningen zeer gering is geweest, vermoedelijk veroorzaakt door het weinig artistieke uiterlijk er van, alsmede door hun miniem historisch belang. Een uitzondering hierop maken de 's-Hertogenbossche hondenpenningen, beschreven door wijlen Jhr. M. A. SNOECK in 1875 in een prettig, niet in den handel gebracht, boekje²⁾. Verder beeldt G. VAN ORDEN op pl. VI van zijn bekende „*Bijdragen tot de penningkunde*” eenige Amsterdamsche hondenpenningen af.

Jaren geleden waren wij in de gelegenheid op een veiling van G. THEOD. BOM EN ZN. een groot aantal Nederlandsche

¹⁾ *Rotterdamsch Jaarboekje* 1939, onder redactie van Mr. H. C. HAZEWINKEL, met steun van het Gemeentebestuur, bij W. L. en J. BRUSSE N.V., Rotterdam.

²⁾ *'s-Hertogenbosche honden-penningen*, door Jhr. M. A. SNOECK. Niet in den handel. Gedrukt één honderd exemplaren. Snelpersdrukkerij C. N. TEULINGS, 's-Hertogenbosch, 1875.

hondenpenningen aan te koop, waaronder vele zeldzame exemplaren voorkwamen. De steden Amsterdam, Rotterdam en Utrecht waren er het volledigst in vertegenwoordigd. Twee penninkjes van Rotterdam trokken al dadelijk mijn aandacht, het eerste van wege het vroege jaartal 1856, dat later gebleken is het oudste te zijn van de tweede serie Rotterdamsche hondenpenningen, het andere, ongedateerde, omdat op den balk van het stedelijk wapen een groote s voorkwam³⁾. Wat beteekende die letter s op het wapen? Veel moeite heb ik mij toen gegeven om deze puzzle opgelost te krijgen, echter zonder succes. Een afdoende verklaring kon er niet van worden gegeven. Thans zijn wij door het artikel van Mr. POLAK volkomen ingelicht. Het is de verdienste van ons medelid een juiste verklaring van de geheimzinnige s te hebben gegeven. In Arnhem vertoevende vernam hij, dat de verzameling Nederlandsche hondenpenningen van wijlen den architect en numismaat L. H. EBERSON te koop was. Mr. POLAK had het geluk de geheele collectie Rotterdamsche hondenpenningen, alsmede de daarop betrekking hebbende bescheiden te kunnen aankopen. Daaronder bevonden zich ook een aantal door dien verzamelaar geteekende afbeeldingen dezer hondenpenningen. EBERSON had nl. het plan opgevat alle Noord-Nederlandsche hondenloodjes in een studie voor de *Revue belge de Numismatique* te gaan bewerken.

Mr. POLAK begint zijn artikel met mede te deelen wat de voornaamste oorzaken zijn geweest van het instellen eener belasting op honden, waarmede op het einde der 18e eeuw een begin werd gemaakt. Amsterdam was er

³⁾ Deze collectie is met uitzondering van de twee bovengenoemde Rotterdamsche exemplaren door mij aan het Kon. Penningkabinet te Den Haag ten geschenke gegeven.

20 April 1797 mede begonnen, met het doel het aantal „cynici te beperken, die het voedsel aten, dat beter voor de menschen kon worden gebruikt; ook omdat de stads-apotheek bezwaard werd door de sinds drie jaren steeds stijgende vraag naar Biltsche dranken tegen de dollenhondsbeet”⁴⁾).

De belastingen op honden hadden ook in Rotterdam hoofdzakelijk haar ontstaan te danken aan de door dollen honden veroorzaakte gevaarlijke beetten. Er was echter nog een andere reden voor het invoeren van genoemde belasting, nl. de benarde toestand der stedelijke kas. 14 Juni 1802 werd een commissie benoemd om het voor en tegen van de nieuwe belasting te onderzoeken. 26 Juli was de verordening gereed. Drie dagen daarna werd reeds het besluit genomen „lootjes te laten maken ter grootte van $\frac{3}{4}$ tot $1\frac{1}{4}$ duim diameter, half tin en de wederhelft van lood met een gaatje in het midden”. Er zou een stempel voor worden vervaardigd met stadswapen voorzien, die jaarlijks zal worden veranderd, alsmede „losse stalen nummers ter grootte van 3 duim met een ijzer bosje om twee of meer nummers bij elkander te voegen”. De voorzijde zou het stadswapen, de keerzijde de nummers vertoonen. Een zekere WILLEM VERROEN werd tot „collecteur tot garing der penningen en tot opziener over de geheele affaire benoemd”. Het vervaardigen van de stempels werd aan Commissarissen tot de Fabricage opgedragen.

De stadsnotulen van 1802 bevatten geen inlichtingen daaromtrent; toch moet vanaf 1 September 1802 de belasting in werking zijn geweest. De ingezetenen hadden er nl. niet op gerekend, dat deze jaarlijks zou worden geëind, vandaar dat zij den 5den September 1803 gemaand werden om opnieuw aangifte te doen van de bij hen in

⁴⁾ *Rotterdamsche hondpenningen uit vroeger tijd*, blz. 95.

gebruik zijnde honden. WALTER INNES werd 5 Juli 1803 gelast een nieuwen stempel te maken ten behoeve van den commissaris VERROEN, waarvoor hij f 14 ontving, terwijl aan den graveur INNES het leveren van de loodjes, alsmede het daarvoor benoodigde koper werd gegund. Hij zou tevens nieuwe letters maken tegen zes duiten per stuk. De hondenbelasting heeft van 1 Augustus 1806 tot Juli 1807 f 1571.15 opgebracht en van 1 Augustus 1807—Juli 1808 de som van f 765.7.8. Na Juli 1808 is de belasting niet meer geheven.

De loodjes van 1803 zijn zeer dunne koperen plaatjes en beantwoorden in geenen deele aan het voorschrift van 29 Juli 1802. Ze zijn ongenummerd en de op de platen afgebeelde exemplaren hebben uitsluitend respectievelijk de woorden STAL en IAGT tot opschrift. In het veld het wapen van Rotterdam, waarboven het jaartal 1803. De onverklaarbare letter s, hierboven vermeld, is hiermede toegelicht. De latere loodjes met de s boven op den balk van het stadswapen waren dus bestemd voor de stalhonden. Loodjes voerende een I zijn tot nu toe niet teruggevonden. De hondenpenningen van 1803 hebben een verkeerde arceering in het stadswapen, welke men eveneens aantreft op ongedateerde exemplaren, de cijfers 598, 69 en 12 dragende, en die zeer waarschijnlijk tot de serie van 1803 hebben behoord. Op alle drie zijn sporen van een s op den balk van het wapen te zien, zij zullen dus voor de stalhonden hebben gediend.

Een ovaal loodje met het nommer 1023 heeft een juiste arceering. Het blijft onbeslist tot welke periode dit stukje heeft behoord.

Tot 1856 is de stad verder zonder hondenbelasting geweest. De gemeentewet van 29 Juni 1851, S. 85, gaf aan de gemeentebesturen het recht tot het opnieuw

invoeren van een belasting op honden⁵⁾). Na eidelooze besprekingen werd ten slotte bepaald, dat met 1 Januari 1854 de genoemde belasting in werking zou treden, hetgeen echter eerst in 1855 plaats vond. Het loodje van 1855 is tot nu toe niet teruggevonden, mogelijk heeft het reeds besproken ongedateerde exemplaar met het nummer 1023 no. A, dat een juiste arceering heeft, daarvoor gediend.

Het oudste, thans nog bestaande loodje van de 2de serie (1856), dat in mijn bezit is geweest en dat door schenking in de verzameling van Mr. POLAK is overgegaan, stond ook reeds op de door EBERSON geteekende platen afgebeeld. Het is rond, zeer eenvoudig, met slechts het jaartal op de keerzijde. Het wapen van Rotterdam zonder meer versiert de voorzijde.

De daarop volgende hondenpenningen zijn van verschillende vorm, het jongst afgebeelde exemplaar is van 1866. Ze zijn alle eenzijdig en van rood of van geel koper vervaardigd in de metaalgieterij A. BIKKERS EN ZOON. Na dezen werd JOS. BLITZ DZN. te Rotterdam de leverancier, die op zijn beurt door P. MANSVELT EN ZOON te 's-Gravenhage werd vervangen.

Middelburg.

M. D. M.

† EUGÈNE DEMOLE et † WILLIAM WAVRE, *Histoire monétaire de Neuchâtel*. Revue et publiée par LÉON MONTANDON — Neuchâtel, Société d'Histoire et d'Archéologie, 1939 — 18 frs.

Te danken aan het werk van WILLIAM WAVRE en — zoals ons in de inleiding wordt medegedeeld — vooral

⁵⁾ Mr. ERNST POLAK, l.c., blz. 101.

aan dat van EUGÈNE DEMOLE, den in 1928 overleden conservator van het muntkabinet te Genève, herzien en uitgegeven door den conservator van het kabinet te Neuchâtel, verdient dit boek een korte aankondiging in het *Jaarboek*. Een volledige muntgeschiedenis, naar het uiterlijk zeer verzorgd, belangrijk naar den inhoud en goed geïllustreerd door verschillende platen en muntafbeeldingen.

Wij onderdrukken het gevoel van jaloezie dat, hoewel men niet benijden zal, niettemin opkomt. Ontbreekt ons de cultureele belangstelling waarvan een ander klein land thans opnieuw blijk geeft? Wanneer worden wij verblijd met een zoo wèl verzorgde en goed geschreven, aan de tegenwoordige eischen van wetenschap en critiek voldoende muntgeschiedenis van ons land of een deel daarvan?

* *
*

Tegen het einde der twaalfde eeuw verleent de bisschop van Lausanne den heer van Neuchâtel muntrecht. Na moeilijkheden en strijd, voortvloeiend uit het verzet van het kapittel tegen deze vervreemding van een deel der rechten van den bisschop, werd in 1224 het recht weder aan den bisschop afgestaan. In dezen tijd is zeer waarschijnlijk van het muntrecht gebruik gemaakt, in verband waarmede een denier uit het begin der dertiende eeuw, met het hoofd der Heilige-Maagd en omschrift „BEATA VIRGO”, besproken en aan het atelier te Neuchâtel wordt toegeschreven. Men heeft hier in elk geval met een sporadische verschijning te doen, zonder belang voor de verdere ontwikkelingsgeschiedenis.

In 1347 verkrijgt graaf LODEWIJK VAN NEUCHÂTEL (1343—1373) van den Roomsch-Koning KAREL IV het muntrecht (monetam auream et argenteam ex novo cudenti et cudi

seu fieri disponendi); in 1358 heeft KAREL IV, keizer geworden, den graaf opnieuw eenzelfde recht verleend. Bekend zijn drie deniers van laag gehalte, van het eeuwenoude type: aan de voorzijde een tempel (met omschrift: NOVOCASTRI), aan de keerzijde een kruis (met den naam van den graaf). De bisschop van Lausanne en die van Genève sloegen overeenkomstige stukken. — 's Graven dochter en opvolgster ISABELLA (1373—1395) sloot met andere muntgerechtigden in 1377 en 1387 muntconventies, en sloeg bracteaten. Zooals deze uit zooveel andere gebieden bekend zijn, ook uit vroeger tijd; Bazel sloeg reeds een eeuw vroeger bracteaten ⁶⁾.

* *
*

Daarna blijft het munthuis ongeveer twee eeuwen gesloten. Neuchâtel miste de behoefte aan eigen geld, het ontving dat van omliggend gebied. In het algemeen is de Zwitsersche munt in deze tijden van weinig beteekenis; Savoye, Milaan, Frankrijk leverden betere munt. In de zestiende eeuw werd het Europeesche geld slechter, waardoor de wensch naar eigen munt groeit. Tegen het einde der eeuw en vooral in de zeventiende eeuw herleeft de muntslag — om ons hiertoe te bepalen — in Fransch-Zwitserland, ook in Neuchâtel.

Het graafschap behoort aan het huis Baden-Hochberg, waarvan de laatste erfgename in 1504, door haar huwelijk met den hertog van Longueville, Neuchâtel brengt in het geslacht Orleans-Longueville. Dit behoudt het graafschap, later prinsdom, tot 1707. — MARIE DE BOURBON-SAINT POL, de weduwe van LEONOR VAN ORLEANS-LONGUEVILLE († 1573), voert tijdens de minderjarigheid van haar zoon HENDRIK I

⁶⁾ Men vindt de oudste bracteaten in Duitschland in de eerste helft der twaalfde eeuw.

(† 1595) en daarna van haar kleinzoon HENDRIK II het bestuur en besluit de munt te heropenen. De redenen van politiek-economischen aard, welke aanleiding gaven tot dit besluit, en de moeilijkheden aan de uitvoering ervan verbonden, worden ons geschetst.

De uitgifte begint in 1589. Het zijn kreuzers (en halve) en een halve-batz, met het wapen op de voorzijde. Verder een, niet meer bekende, gouden ecu, de oudste gouden munt van Neuchâtel, van 24 m.M., met beeldenaar van den hertog van Longueville naar links. De stempel bevindt zich in het kabinet te Neuchâtel. — In den beginne rijzen voortdurend moeilijkheden met omliggende steden en kantons, klagend over te lichte munt; verschillende munt-conferenties zijn er niet in geslaagd de groote moeilijkheid weg te nemen, dat in Zwitserland te veel vreemd en slecht geld in omloop werd gebracht.

Onder HENDRIK II († 1663) worden ecu's, testons en kreuzers geslagen, alsmede enkele gouden stukken; in 1599 de eerste batz, een opvallend mooi stuk. Andere Zwitserse munthuizen sloegen een batz (dicken) reeds eerder. — Onder zijn opvolgers, zijn twee zonen uit een tweede- en zijn dochter uit een eerste huwelijk met LOUISE DE BOURBON-SOISSONS, hetzelfde beeld. De dochter MARIE, weduwe van den hertog van Nemours, doet merkwaardige gouden munten slaan; onder haar bestuur in 1694 en 1695 de laatste emissie der Longuevilles.

De uitgifte was niet overvloedig en onregelmatig. De moeilijkheden, waarmede te kampen bleef, kwamen voort uit de omstandigheid dat Neuchâtel meer in- dan uitvoerde en dat het omringd was door gebieden, waar veel en dikwijls slecht geld geslagen werd. De munt van Neuchâtel was over het algemeen goed; slecht geld kwam

binnen en het goede ging er uit. Door economische afhankelijkheid was het niet mogelijk dit te beletten.

MARIE DE NEMOURS — berucht om haar twisten met LODEWIJK XIV — stierf in 1707. Zij had den prinsentitel van Neuchâtel geschonken aan den chevalier DE SOISSONS, wiens dochter hem bracht in het geslacht DE LUYNES. Het prinsdom kwam, na processen, aan Pruisen en bleef tot 1806 in het bezit der Pruisische koningen.

* *
*

Onder koning FREDERIK I wordt rijkelijk gemunt, met de jaren 1712 en 1713; onder FREDERIK WILLEM I worden slechts ecu's en halve ecu's aangemaakt met de jaren 1714 en 1715. Daarna houdt de werkzaamheid van het munthuis op: het prinsdom is te klein en economisch te afhankelijk om zonder schaden zelf te munten. FREDERIK de Grootte heeft het aldus gelaten. Na 1788 worden nog kruizers en batzen uitgegeven, te veel voor de behoefte.

Nadat Pruisen, tegen verkrijging van ander gebied, afstand had gedaan van Neuchâtel, komt dit in 1806 aan maarschalk ALEXANDER BERTHIER. Deze besloot munt te doen slaan en over te gaan tot intrekking van het oude, slechte geld. Dat hij daarbij een gedeelte der schade voor zijn rekening nam en de door de inwoners van het prinsdom ingeleverde munt vergoedde, strekt hem tot eer en wekte dankbaarheid. — Aanvankelijk zijn kruizers en batzen met BERTHIER's naam geslagen; daarna werd besloten den frank in te voeren en het Fransche stelsel te volgen. Een twee-franken-stuk van DROZ met het jaar 1814 is in omloop geweest; van het vijf-franken-stuk bestaan slechts proeven met een oningevuld jaar 181.. Deze stukken dragen den beeldenaar van BERTHIER naar rechts.

In 1814 volgt het herstel van den koning van Pruisen

als prins van Neuchâtel, dat tevens een Zwitsersch kanton wordt, totdat in 1848 de band met Pruisen vervalt en Neuchâtel uitsluitend kanton blijft, waardoor het deel wordt van het Zwitsersch muntgebied. In 1817 en 1818 heeft nog een emissie van kreuzers plaats gehad, te Bern geslagen.

* *
*

Na deze, voor een groot deel op archivalia berustende, geschiedenis van het muntrecht en het munthuis, worden in het boek besproken: de organen van de munt, de fabricatie en de muntstelsels. — De zeventiende eeuw is de belangrijkste; in dien tijd zijn de WITNAUER'S muntmeester. De munten van het huis Orleans-Longueville zijn het meest Fransch van alle munten van het tegenwoordige Zwitserland; zij zijn veelal het werk van Fransche graveurs. Wat muntstelsel betreft, zien wij, dat Neuchâtel de ontwikkeling der andere Zwitsersche gebieden volgt: het systeem van den florijn wordt gevolgd door dat van het pond.

Een belangrijk deel van het boek vormt het corpus der bekende munten, dat op volledige wijze 296 nummers beschrijft, waarvan een aantal op een 16-tal bladen in heliogravure is afgebeeld. — Alvorens het belangrijkste daarvan te vermelden, zij opgemerkt, dat de munt van Neuchâtel onder de Zwitsersche een enigszins op-zich-zelfstaande plaats inneemt door het overigens vrijwel ontbrekende type met beeldenaar. Een der weinige andere voorbeelden is de munt in de zeventiende eeuw door de heeren van Haldenstein geslagen.

Men vindt in goud:

de dubbele pistole van 1603 en 1618, met beeldenaar van HENDRIK II VAN ORLEANS-LONGUEVILLE naar links;

de dubbele pistole van 1694, met beeldenaar van MARIE VAN NEMOURS naar rechts ⁷⁾;

de vier-dubbele pistole van hetzelfde jaar;

de pistole van 1712 en 1713, met beeldenaar van FREDERIK I van Pruisen naar rechts.

In de zeventiende en vooral in de achttiende eeuw vindt men in de meeste Zwitsersche kantons en steden gouden dukaten (en veelvouden); in Genève in de zestiende eeuw gouden ecu's (in Frankrijk verboden) en in de zeventiende en achttiende dukaten en pistolen (en veelvouden). Vroeger Zwitsersch goud komt slechts hoogst zelden voor.

De belangrijkste stukken in zilver zijn:

het tien-kreuzerstuk van 1648, met beeldenaar van HENDRIK II naar rechts, een mooi stuk in zuiver Franschen stijl;

testons en ecu's van denzelfde, met portret naar rechts;

stukken van FREDERIK I van Pruisen met de jaren 1712—4, met beeldenaar naar rechts, bijzonder mooi portret;

de 21-batz van FREDERIK WILLEM III van Pruisen van 1799.

Het devies op de achterzijde is: „Oculi Domini super iustos”, en onder Pruisen: „Suum cuique”. Het is een der schoone deviezen, waaraan de Zwitsersche munten zoo rijk geweest zijn.

VAN KUYK.

⁷⁾ Een exemplaar van dit zeer zeldzame stuk in de collectie DUVAL-PLANTAMOUR (Auctie Munthandel Basel, 19—20 Oct. 1937, no. 644).

Die Medaille der Ostmark. Wien, GERLACH & WIEDLING,
Wien—Leipzig (1938). met 72 platen.

Bovengenoemd werk is in 1938 uitgegeven door de „Wiener Bund für Medaillenkunst” ter gelegenheid van haar 25-jarig bestaan. Het doel van deze uitgave, die te beschouwen is als een vervolg op het in 1899 verschenen plaatwerk *Wiener Medailleure* door A. R. VON LOEHR, is om een beeld te geven van de gedenkpenningen en plaquettes door de thans in het vroegere Oostenrijk werkzame medailleurs. Het plaatwerk wil ons doen zien, dat de medailleerkunst daar te lande ijverig beoefend wordt, zoodat de thans werkende kunstenaars met eere genoemd mogen worden naast hunne oudere collega's, wier penningen in „*Wiener Medailleure*” afgebeeld worden. Naast deze baanbrekers der moderne penningkunst in Oostenrijk, waarvan wij slechts de namen van A. SCHARFF, ST. SCHWARTZ en F. X. PAWLİK vermelden, noemt dit nieuw verschenen werk de namen van 37 hunner opvolgers, wier kunstwerken, meest op de oorspronkelijke grootten, afgebeeld worden. Aan de korte opsomming van de penningen, door den kunstenaar vervaardigd, gaat vooraf een opgave van het jaar van diens geboorte, de vermelding waar hij gestudeerd heeft, de gemaakte studiereizen, de behaalde onderscheidingen op tentoonstellingen en de opgave van grootere plastieken (borst- en standbeelden, grafmonumenten) door hem uitgevoerd.

De rij der medailleurs wordt geopend met Prof. H. KAUTSCH, van wien niet minder dan 125 penningen en plaquettes vermeld worden, tusschen 1894 en 1918 gedateerd, waarvan een aantal op 4 platen worden afgebeeld. De door hem vervaardigde grafmonumenten te Amsterdam van P. W. JANSSEN en Baron ROSENTHAL worden vermeld, evenals zijn plaquette van 1907 bij het 50-jarig huwelijk

van laatstgenoemden, te Amsterdam gevierd. Tot de verdere oudere medailleurs, van wie werken vanaf het einde der 19de eeuw worden vermeld, behooren ook KARL WALLEK (in 1936 overleden), JOS. TAUTENHAYN JR. (geb. 1868), de vervaardiger van vele verdienstelijke portretpenningen, LUDWIG HUJER, RUDOLF MARSCHALL, die tusschen 1890 en 1937 niet minder dan 224 meest portretpenningen vervaardigde, ARNOLD HARTIG, LUDWIG HUJER, wiens eerste penningen en plaquettes in vrij sterke mate Franschen invloed verraden, met aardige plaquettes, volkstypen en kindersprookjes afbeeldende, en ten slotte RUDOLF PLACHT, van wien, naast verdienstelijke portretplaquettes, door hem vervaardigde proef- en andere munten voor Oostenrijk, China en Uruguay en voor Abessinië van HAILE SELASSIE worden afgebeeld.

Zeker mag met voldoening geconstateerd worden, dat naast het werk dezer oudere kunstenaars dat van hun jongere collega's gezien mag worden.

De portretpenningen van H. E. HANISCH-CONCE, E. GRIESAUER (beeltenis van HITTLER), R. PFEFFER (jongensportretten), R. RUEPP, A. R. WEINBERGER en O. THIEDE, om slechts deze te noemen, zijn fraai van modelé.

Aan het slot van het werk worden op de platen 69—72 de penningen afgebeeld, die elk jaar geschonken worden aan de leden voor het afstaan van een bijdrage tot steun aan de „Medailleur-Vereinigung der Genossenschaft bildender Künstler Wiens". Wij kunnen echter deze stukken niet de gelukkigst geslaagden van dit plaatwerk noemen.

De portretten op de penningen der jongere medailleurs komen ons in het algemeen beter geslaagd voor dan de keerzijden hunner penningen.

v. K.

Dr. J. W. A. VAN HENGEL. *De Curaçaosche Realen en
Stuivers van 1821 en 1822.*

In „*De West-Indische Gids*” XX (1938), afl. 7—8, geeft Dr. VAN HENGEL de geschiedenis dezer bekende muntjes, die bij VERKADE, pl. 222, onder de Nos. 6 en 7 worden afgebeeld. Zij zijn in de Vereenigde Staten van Noord-Amerika geslagen op last van den Schout bij Nacht CANTZ'LAAR, als Gouverneur van Curaçao en Onderhoorigheden. De muntjes moesten dienen als een eerste poging om het muntwezen op Curaçao, dat in dien tijd in een erbarmelijken toestand verkeerde, te verbeteren.

De zilveren Schellingen of Realen⁸⁾ worden in de officieele publicatie van 18 Sept. 1821 aldus beschreven: Aan de eene zijde bestempeld met het woord reaal en met de talletter 1 daarboven, welke omgeven zijn met eenen eiken tak ter regter en een laurier tak ter linker zijde en aan de andere zijde met het woord Curaçao boven eenen staf van Merkuur en eenen maishalm kruiselings over elkander, met het jaartal 1821 daaronder. Zij zouden, behalve op Curaçao, ook op de onderhoorige eilanden Bonaire en Aruba gangbaar zijn. 120.000 stuks werden geslagen.

Het Publicatieblad van Curaçao van 13—14 Aug. 1822, No. 60, beschrijft de Stuivers als volgt: Aan de eene zijde de talletter 1 boven op het woord *Stuiver* en aan de andere zijde het jaartal 1822 met het woord *Curaçao*.

Ze waren gangbaar tegen een waarde van $\frac{1}{48}$ Peso en $\frac{1}{6}$ van den zilveren Reaal of Schelling, in 1821 uitgegeven,

⁸⁾ De Catalogus der veiling van de muntverzameling JOH. W. STEPHANIK (Amsterdam, Dec. 1904) vermeldt onder Nos. 6916—17 twee verschillende stempels van dezen Reaal, met en zonder eikels aan de eikentak op de voorzijde.

en waren, evenals deze, ook bestemd voor den omloop in Bonaire en Aruba. 360.000. stuks zijn in het geheel van deze Stuivers geslagen.

Bij Kon. Besluit van 10 Mei 1826, lit. A, werd op Curaçao vanaf 1 Jan. 1827 het Nederlandsche muntstelsel, volgens de Wet van 28 Sept. 1816, No. 50, ingevoerd; hierbij werden de Realen ongangbaar verklaard, terwijl de Stuivers tegen een waarde van 2½ cent gangbaar bleven.

In 1841 heeft van deze Stuivers nogmaals een aanmunting plaats gehad, die thans op de Munt te Utrecht werden geslagen op nieuwe door de rijksstempelsnijders vervaardigde stempels. Deze munten onderscheiden zich in niets van de in 1821 uitgegeven stukken en dragen zelfs dat jaartal.

Bij de wet van 14 Dec. 1853, No. 126, tot regeling van het muntwezen in West-Indië, zijn ook de stuivers ingetrokken en in 1855 voor een bedrag van f 2.990,37½ aan deze munten naar Nederland verzonden.

Over het muntwezen op Curaçao is in numismatische werken vrijwel niets gepubliceerd. Daarom is het misschien voor onze leden van belang er op te wijzen, dat Dr. VAN HENGEL voor een volledig overzicht van het Curaçaosche muntwezen in 1821 en 1822 verwijst naar: B. DE GAAY FORTMAN. *De West-Indische Gids* VIII. blz. 353 en X. blz. 251, alsmede naar het artikel van Mr. G. J. FABIUS in de *Economist* van 1913, blz. 765, en naar de *Encyclopaedie van Nederl. West-Indië*, blz. 489.

v. K.

Verslag van den Secretaris.

21 April 1939 had ten huize van den Voorzitter de aangekondigde lezing¹⁾ plaats van Dr. EVELEIN: „De Grieksche munten van den archaischen Stijl”, waarbij tegenwoordig waren de leden BAX, FREDERIKS, HULSHOFF POL, VAN KERKWIJK, VAN KUYK, VAN LOGHUM SLATERUS, POLAK en VON WEILER, terwijl ook Mevrouw FREDERIKS en Mej. E. HULSHOFF POL de lezing bijwoonden.

Deze lezing, die door talrijke lichtbeelden werd verduidelijkt, werd door de aanwezigen met groote aandacht gevolgd. Een kort resum e ervan met 2 platen afbeeldingen wordt op blz. 142 van dit *Jaarboek* afgedrukt.

Aan het einde van de voordracht dankte de Voorzitter Dr. EVELEIN voor zijn belangrijke en leerzame mededeelingen, en sprak hij de hoop uit, dat deze eerste lezing door talrijke andere zal worden gevolgd. Zoo mogelijk wilde hij trachten om jaarlijks, tegen het voorjaar, een lezing te doen houden.

De aanwezigen wekte hij op om hiertoe te willen medewerken en opgave te doen van numismatische onderwerpen, die zij wenschten te behandelen.

Vergadering Zaterdag 28 October 1939 te 's-Gravenhage gehouden in het Kon. Penningkabinet, waarbij tegenwoordig waren de leden BAX, BEMOLT VAN LOGHUM SLATERUS, EVELEIN, FONTEYN KUYPERS, FREDERIKS, HAITSMA MULIER, DEN HARTOGH, HYMANS, DE JONGH, VAN KERKWIJK, KORTENBACH,

¹⁾ Zie *Jaarboek* 1938, blz. 122.

VAN KUYK, ERNST POLAK, SCHOUTEN, SCHULMAN, VERDAM en VON WEILER.

In zijn openingswoord herdacht de voorzitter het 6 Augustus overleden eere-lid van het Genootschap, Jhr. Mr. A. F. O. VAN SASSE VAN YSSELT; hij herinnerde aan diens groote belangstelling voor de munt- en penningkunde van Noord-Brabant en aan het vele, dat de overledene gedaan heeft voor het Provinciaal Noord-Brabantsch Genootschap. Een necrologie, van de hand van ons eere-lid Jhr. Mr. M. W. SNOECK is in dit *Jaarboek* op blz. 155 opgenomen.

De financieele toestand van het Genootschap bleek bevredigend, en de rekening en verantwoording van den penningmeester, nagezien door de leden VAN KUYK en SCHULMAN, werd in orde bevonden en de heer HAITSMAN MULIER bedankt voor zijn zorgvuldig en zuinig beheer.

Tot buitengewone leden van het Genootschap werden benoemd de heeren A. J. J. M. EYSENCK te 's-Gravenhage en J. VAN DER WINDEN te Leiden.

De Voorzitter, Mr. J. W. FREDERIKS, aan de beurt van aftreden, werd bij acclamatie herkozen, terwijl ook de heer M. SCHULMAN als lid van de Redactie van het *Jaarboek* herbenoemd werd.

Begin April zal te 's-Gravenhage een bijeenkomst plaats vinden, waarin de Secretaris beloofde een lezing te zullen houden.

Tot de belangrijkste stukken, die den leden getoond werden, behoorden, behalve een aantal der in de laatste maanden hier te lande vervaardigde penningen, een nog niet voorgekomen Nederlandsche gouden munt ingestempeld met het wapenschildje van Kampen, een nog niet bekende leeuwendaalder, misschien te Harderwijk voor den handel op Oost-Pruisen geslagen met het jaartal

1603(?) ²⁾, twee zilveren 18de eeuwse zegelstempels, waarvan een met het stadswapen van Vlissingen als keurstempel ingeslagen en een tweetal gegraveerde gouden penningen ter herdenking van den gouden bruiloft van ANTONY REPELAER, burgemeester van Dordrecht, en HESTER COOLJMANS, in 1724 gevierd.

Een dezer penningen was door het gouden echtpaar, blijkens het aan de keerzijde gegraveerde inschrift, vereerd aan „kinderen, kinds- en kinds-kindskinderen”, de andere, die dezelfde voorzijde vertoont, werd geschonken aan JOHANNES VAN BRAAM. Deze was stadsboekdrukker en boekhandelaar te Dordrecht en gelegenheidsdichter. Hij bezong de jubilarissen in een bruiloftslied en ontving daarvoor den penning als teeken van dankbaarheid.

Aan de vergadering was een langdurig bezoek aan de verzamelingen van het Kon. Penningkabinet voorafgegaan, waar Dr. EVELEIN de leden rondleidde en voorlichtte.

Tot slot zijn de fraaie 16de en 17de eeuwse Nederlandsche penningen, de Italiaansche en Duitsche Renaissance medailles en andere oudheden, eigendom van den Voorzitter, door de talrijk opgekomen leden bewonderd.

De meeste leden vereenigden zich na afloop der vergadering aan een gemeenschappelijken maaltijd in Restaurant de la Paix.

²⁾ Zie dit *Jaarboek*, blz. 73. Plaat II.1.

Verslag van den Conservator der numismatische verzameling en bibliotheek.

De *bibliotheek* ontving in 1938 de jaarlijksche vervolgen op haar tijdschriften en andere periodieken. Het Numismatische Zeitschrift (Wien) ging met het Zeitschrift für Numismatik en de Mitteilungen der Bayerischen Numismatischen Gesellschaft over in het nieuwe Deutsches Jahrbuch für Numismatik, waarvan de 1ste jaargang in 1938 verscheen.

Van de Sylloge Nummorum, uitgegeven bij MILFORD en SPINK and Son te Londen, ontving het Genootschap ten geschenke Vol. III, Afl. 1. Dit derde deel bevat de LOCKETT Collection, en wel de gouden en zilveren munten dezer verzameling. De bronzen munten zullen in een afzonderlijk deel verschijnen. Van Vol. III bevat afl. 1 de munten van Spanje en Italië, welke beschreven zijn door E. S. G. ROBINSON.

Overdrukken van hun publicaties in het *Jaarboek* en andere tijdschriften schonken Mej. MARIE G. A. DE MAN, M. SCHULMAN, C. SCHOLTEN, Dr. J. W. A. VAN HENGEL en Dr. W. HÄVERNICK te Gotha.

De ingekomen boekwerken en tijdschriften werden met oudere reeksen van tijdschriften en catalogi verzonden naar de bibliotheek der Universiteit van Amsterdam. In handen van den Conservator bleven slechts afleveringen van tijdschriften, bestemd om later gebonden te worden, en tijdschriften, wier laatste jaargang nog loopende is.

Voor de numismatische verzameling zijn geen aanwinsten te vermelden.

Den Haag, October 1939.

De Conservator,
M. A. EVELEIN.

AANWINSTEN DER BIBLIOTHEEK.

Tijdschriften.

Maandblad van het Genealogisch-Heraldisch Genootschap: „de Nederlandsche Leeuw”, Jaargang 1938.

Bataviaasch Genootschap: Tijdschrift voor Indische Taal-, Land- en Volkenkunde, Dl. 78 (1938. Afl. 4 ontbreekt) en Jaarboek V (1938).

Jaarboek van het Kon. Ned. Genootschap voor Munt- en Penningkunde, 1938.

Numismatisches Litteratur Blatt, Jaargang 54 (1938), nr. 358/59 en 362/63. (Nr. 360/61 ontbreekt).

Deutsche Münzblätter, 1938.

Mitteilungen der Numismatischen Gesellschaft in Wien, Bd. I (XVII a.F.), 1938, nr. 3—8 (Nr. 5 ontbreekt).

Suomen Museo en Finskt Museum, Dl. XLV (1938).

Revue Belge de Numismatique, 1937.

Publications de la Section Historique de l'Institut G.D. de Luxembourg, Vol. LXVII (1938).

Revue Numismatique Tchécoslovaque, 1937/38.

The American Numismatic Society: Numismatic Notes and Monographs, nr. 80—83, en Proceedings of the Society, 1938.

Andere publicaties.

Sylloge Nummorum Graecorum. Vol. III, Afl. I (LOCKETT Collection, Spanje en Italië).

Dr. W. HÄVERNICK. Hamburgische Goldwaagenmacher des 16. und 17. Jahrhunderts. Overdruk uit de Hamburgische Geschichts- und Heimatblättern, 11. Jahrgang, Nr. 1, 1938 (52. Jahrg. der Mitteilungen des Vereins für Hamburgische Geschichte).

Dr. J. W. A. VAN HENGEL. De Curaçaosche Realen en

Stuivers van 1821 en 1822. Overdruk uit „de West-Indische Gids”, Jaargang XX, Afl. 7—8.

MARIE G. A. DE MAN. Een onbeschreven denarius van LOTHARIUS I, vermoedelijk te Keulen of in die omgeving geslagen. Overdruk uit het Jaarboek van het Kon. Ned. Genootschap voor Munt- en Penningkunde, XXV (1938).

M. SCHULMAN. Italiaansche nabootsingen van Provinciale en Stedelijke Nederlandsche Munten. Overdruk als voren.

C. SCHOLTEN. Twee zeldzame penningen door R. ARONDEAUX ter herinnering aan het Jubeljaar 1700. Overdruk als voren.

Rotterdamsch Jaarboekje 1939, onder redactie van Mr. H. C. HAZEWINKEL. Rotterdam 1939.

LEDENLIJST

(DECEMBER 1939).

EERE-LEDEN.

- Z. M. VICTOR EMMANUEL, Koning van Italië (1901)¹⁾.
Mejuffrouw MARIE G. A. DE MAN, St. Pieterstraat 19, Middelburg
(1917).
Jhr. Mr. M. W. SNOECK, Koestraat 8. Zwolle (1932).

GEWONE LEDEN.

- W. K. F. ZWIERZINA, Conservator van het munt- en penningkabinet
van het Kon. Oudh. Genootschap, Kwakersplein 3¹, Amsterdam
(West) (1895).
Jhr. Mr. F. BEELAERTS VAN BLOKLAND, Vice-President van den
Raad van State, Bazarstraat 13, 's-Gravenhage (1904).
A. O. VAN KERKWIJK, Oud-Directeur van het Koninklijk Kabinet
van Munten, Penningen en Gesneden Steenen, Nassaulaan 22,
's-Gravenhage (1904).
Mr. E. H. HIJMANS, Oud-Officier van Justitie, Nassauplein 18,
Alkmaar (1910).
E. VOET JR., Busken Huetlaan 1, Bloemendaal (N.-H.) (1911).
CAREL J. A. BEGEER, Directeur-Generaal van de Kon. Nederl.
Edelmetaalbedrijven, Leidsche Weg 221, Voorschoten (1911).
Jhr. Mr. C. BEELAERTS VAN BLOKLAND, Oud-Secretaris en hoofd van
den alg. dienst der N.S., Huize 't Hoogeveld, Zeist (1913).
Dr. M. A. EVELEIN, Directeur van het Koninklijk Kabinet van
Munten, Penningen en Gesneden Steenen, van Weede van Dykveld-
straat 36, 's-Gravenhage (1913).
M. SCHULMAN, Keizersgracht 448, Amsterdam (1917).

¹⁾ Het tusschen haakjes geplaatste jaartal achter de namen, geeft het jaar van de benoeming tot lid aan.

- Mr. ERNST POLAK, Kantonrechter, Rozenburglaan 30, Rotterdam (1926).
- Mr. Dr. C. H. BAALÉ, Kantonrechter, Hôtel Corbelijn, Tiel (1926).
- A. HULSHOFF POL, Mijningenicur, Wavopark 23, Wassenaar (1929).
- Jhr. Ir. A. C. VON WEILER, Directeur der N.V. voorh. Koninklijke BEGEER te Voorschoten, Prinsenweg 54, Wassenaar (1929).
- H. J. G. HAITSMA MULIER, Corresp. der Ned. Bank, Aristoteleslaan 29, Zeist (1931).
- C. J. M. C. KALIS, Laan van Oostenburg 1, Voorburg (1931).
- Dr. W. F. BAX, Johannes Vermeerstraat 34 Boven, Amsterdam (Zuid) (1932).
- Mr. J. W. FREDERIKS, Directeur Ond. Levensverzekering Mij. van 1836, Parkweg 16, 's-Gravenhage (1933).
- Mr. G. W. A. DE VEER, Directeur van de Zeeuwsche Hypotheekbank, Conservator van het Munt- en Penningkabinet van het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen, Parklaan 2, Middelburg (1938).

BUITENGEWONE LEDEN.

- Jhr. H. E. RAM, Gep. Hoofdingenicur van den Provinciaalen Waterstaat, Sima Rowa, Zeist (1894).
- Mr. H. J. D. D. ENSCHEDÉ, Aerdenhout (1896).
- C. A. VAN WOELDEREN, Burgemeester van Vlissingen, „Het Wooldhuis”, Boulevard Evertsen, Vlissingen (1899).
- Mr. J. C. P. E. MENSÖ, Princessegracht 32, 's-Gravenhage (1900).
- JAC. J. VAN GOOR, Medailleur, Catherijnesingel 113, Utrecht (1907).
- GOTTER. H. CRONE, Jan Luykenstraat 16, Amsterdam (1911).
- Mr. P. C. J. A. BOELES, Conservator der Penning- en Muntverzameling van het Friesch Genootschap, Harlingerstraatweg 75, Leeuwarden (1913).
- R. A. KAISER, Potgieterweg 5, Bloemendaal (1916).
- Dr. H. A. FONTEYN KUYPERS, wnd. Directeur aan de Ie G.H.B.S. Rotterdam, Hoflaan 111 (1917).
- Mr. J. B. V. M. J. VAN DE MORTEL, Burgemeester van Noordwijk (1917).
- Dr. D. DE MAN, Wetenschappelijk Assistent Kon. Penningkabinet, Stadhouderslaan 43, 's-Gravenhage (1921).
- P. VISSER AZN., Uitgever, Zijlweg 83, Haarlem (1921).

- A. VAN DER WIEL, Kapitein der Artillerie, Park Paaschberg 2, Ede (Geld.) (1923).
- G. J. J. VERDAM, Electrotechnisch Ingenieur, Flatgebouw „Zorgvliet”, Alex. Gogelweg 1, 's-Gravenhage (1924).
- W. H. F. G. Graaf VAN ALDENBURG—BENTINCK, Amerongen (1924).
- A. H. DRIJFHOUT VAN HOOFF, Luitenant-Kolonel der Artillerie, Warmonderweg 16, Oegstgeest (1926).
- C. G. VATTIER KRAANE, Voorzitter der Vereeniging voor Penningkunst, Sarphatikade 2, Amsterdam (1926).
- NANNE OTTEMA, Notaris, Prins Hendrikstraat, Leeuwarden (1926).
- H. G. VAN GROEL, Conservator van het Museum van Oudheden, Vlissingen, Boulevard de Ruyter 78 (1927).
- Dr. A. J. BEMOLT VAN LOGHUM SLATERUS, Stadionkade 136³, Amsterdam (Zuid) (1929).
- J. H. VAN HEEK, „het Roessingh”, Lonneker (1929).
- C. J. KORTENBACH, Bouwkundig ambtenaar 1e klasse bij de Rijksgebouwendienst, Parkweg 85, Voorburg (1929).
- Dr. H. D. MAK VAN WAAY, Geneesheer, Willem de Zwijgerlaan 36, 's-Gravenhage (1929).
- Mr. Dr. A. E. SCHOUTEN, Notaris, Eemnesserweg 17, Baarn (1932).
- P. MOLL, Raamweg 42c, 's-Gravenhage (1933).
- W. J. R. DREESMANN, Joh. Vermeerstraat 2, Amsterdam (1934).
- Mr. J. VAN KUYK, Stadhoudersplein 93, 's-Gravenhage (1934).
- M. F. POLAK, Semi-arts, Paulus Buysstraat 54, 's-Gravenhage (1934).
- W. E. VOÛTE, Bildersweg 14, Oosterbeek (1934).
- Mr. J. OFFERHAUS, Advocaat en Procureur, Mecklenburglaan 37, Rotterdam (1935).
- Dr. J. H. DEN HARTOGH, Arts, 247 Kanaaldijk, Koedijk (N.-H.) (1936).
- P. POLTER HZN., Blijhamsterstraat 12, Winschoten (1936).
- Dr. H. M. E. SCHÜRMAN, Waalsdorperweg 149, 's-Gravenhage (1936).
- Mr. C. N. VAN DER SPEK, p/a. N.V. Administratie Mij. „Nedsam”, van Limburg Stirumstraat 43, Amsterdam (W.) (1936).
- B. J. DE JONGH, Mathenesserlaan 486, Rotterdam (W.) (1938).
- A. J. J. M. EYSENCK, Adjunct-Commies bij het Departement van Financiën, Prins Willemweg 12, Hoek van Holland (1939).
- J. VAN DER WINDEN, Theol. Stud., Vreewijkstraat 10, Leiden (1939).

BUITENLANDSCHE LEDEN.

- ALBERT VISART DE BOCARMÉ, Rue St. Jean 18, Bruges (1894).
 L. FORRER, London S.W.I. 5, 6, 7 King Street St. James's (1904).
 F. C. C. BOYD, 237 East 20th Street, New-York (1923).
 *¹⁾ JULIUS GUTTAG, William Street 55, New-York (1923).
 *EDW. T. NEWELL, President American Numismatic Society,
 Broadway and 156th Street, New-York (1923).
 *ELLIOT SMITH, 26th Street and East River, New-York (1923).
 *MORITZ WORMSER, Fifth Avenue 95, New-York (1923).
 *F. A. LIVINGSTON, 680 Jefferson Avenue, Brooklijn, New-York
 (1924).
 *WAYTE RAYMOND, Fifth Avenue 630, New-York (1926).

¹⁾ De leden, voor wier namen een * staat, zijn leden voor het leven.

INHOUD.

	Blz.
De munten van Friesland van de 10e tot het begin der 14e eeuw, door C. SCHOLTEN	1
De Militaire Willemsorde en de leden dier Orde op gedenkpenningen gehuldigd, door Dr. W. F. BAX	56
Zeldzame Nederlandsche Munten, door M. SCHULMAN	73
De Noord-Nederlandsche Muntgewichtmakers I. De IJkmeesters-Generaal, door A. O. VAN KERKWIJK .	83
De Groninger Muntmeester ROGIER ALBERTS RITZEMA, door Mej. MINKE A. DE VISSER	124
De Grieksche munten van den archaischen stijl. Een vergelijking met de gelijktijdige beeldhouwkunst en het beschilderde Grieksche vaatwerk, door Dr. M. A. EVELEIN	142
Beschouwingen en bijzonderheden betreffende de Nederlandsche Munt: 1815 tot heden, speciaal uiterlijk, beeldenaars en merkteekens. (Zie <i>Jaarboek XXV</i> (1938). Addenda en Corrigenda, door Mr. Dr. A. E. SCHOUTEN	151
Prijsvraag voor Penningkunde, uitgeschreven door TEYLER'S Tweede Genootschap te Haarlem voor het jaar 1939	154
Fonds tot aankopen van het Kon. Penningkabinet	154
Jhr. Mr. A. F. O. VAN SASSE VAN YSSELT. In memoriam, door Jhr. Mr. M. W. SNOECK	155
Boekbespreking	158
Verslag van den Secretaris	176
Verslag van den Conservator der numismatische verzameling en bibliotheek	179
Ledenlijst	182
